

# APARIȚIA DREPTULUI CONSUMAȚIEI ȘI ROLUL SĂU ÎN SISTEMUL DE DREPT EUROPEAN ȘI NAȚIONAL

RĂZVAN SCAFEȘ\*

## I. Apariția dreptului consumației

Dreptul consumației sau dreptul consumului cum mai este numit în unele cazuri<sup>1</sup> a cunoscut o afirmare recentă în sistemele de drept europene și, în contextul dezvoltării pieței de consum din România, acesta a căpătat importanță și în sistemul național de drept.

Consumul este legat în mod direct de noțiunea de economie, fiind parte a acesteia. Cu toate acestea, deși primele economii veritabile au apărut în timpurile străvechi<sup>2</sup>, noțiunile de *consum* și *consumator* nu au prezentat cu adevărat importanță și nu au căpătat primele valențe juridice decât în a doua jumătate a secolului XX.

Așa cum este lesne de înțeles, nu am putea vorbi despre dreptul consumului în lipsa unei societăți care este obișnuită să consume diverse bunuri sau servicii, astfel că apariția acestei ramuri de drept a coincis cu dezvoltarea economiei de consum, în primul rând pe continentul american și, la scurt timp, în Europa.

Economistul canadian John Kenneth Galbraith sublinia, în lucrarea sa *Era opulenței*<sup>3</sup>, că prin folosirea producției ca măsură a nivelului de trai din Statele Unite ale Americii (apreciere care s-a răspândit ulterior în întreaga lume), sunt omiși indicatori importanți ai bunăstării sociale și personale, producția devenind cel mai important element al societății moderne, condiții în care, în mod logic, consumul produselor astfel obținute va contribui la definirea acestui tip de societate.

În aceeași perioadă, filosoful germano-american Herbert Marcuse critica, în lucrarea sa *Omul unidimensional*<sup>4</sup>, capitalismul contemporan și consumul care luase

---

\* Dr. Facultatea de Drept, Universitatea din Craiova, Avocat, Baroul Dolj; e-mail: razvan.scafes@yahoo.com.

<sup>1</sup> Anca Nicoleta Gheorghe, Camelia Spasici, Dana Simona Arjoca, *Dreptul consumației*, București, Editura Hamangiu, 2012, p. 11.

<sup>2</sup> Civilizația sumeriană a dezvoltat, încă din anul 3000 î. Hr., o economie importantă bazată pe un sistem monetar din produse.

<sup>3</sup> John Kenneth Galbraith, *The Affluent Society*, Houghton Mifflin, Harvard, 1958.

<sup>4</sup> Herbert Marcuse, *Omul unidimensional*, Routledge, Londra, prima publicare în 1964, a doua ediție publicată în 1991 și republicată în 1994, 1999 și 2002, disponibilă integral la <https://libcom.org/>

amplare în societatea americană, considerând că aceasta este o formă de control social. Autorul aprecia că o persoană fizică, în calitate sa de consumator, se comportă irațional în sensul că muncește mai mult decât i se cere, pentru a-și putea satisface nevoile zilnice de bază, care devin permanent tot mai mari ca urmare a apariției unor produse noi care le înlocuiesc pe cele vechi și astfel, este încurajată nevoia de a munci mai mult pentru a putea cumpăra mai mult. Ideile afirmate de Marcuse au stat la baza formării unui nou curent, anti-consumerismul.<sup>5</sup>

Așadar, consumul a cunoscut un imbold deosebit începând cu anii 1960, în contextul perioadei de expansiune economică pe care Europa de Vest a cunoscut-o după Cel De-Al Doilea Război Mondial, care a determinat o abundență de produse și servicii pe piețele statelor din vestul Europei.<sup>6</sup> În această perioadă, mișcarea consumeristă prindea contur, în încercarea de a ocroti consumatorii de eventualele abuzuri ale producătorilor și distribuitorilor de bunuri și servicii.

În Europa, putem remarca un veritabil drept al consumației în perioada anilor 1960, în Franța, ca o reacție a societății de consum împotriva abuzurilor profesioniștilor, în special ca urmare a dezvoltării unor profesioniști și apariția lanțurilor de supermarketuri.

În Statele Unite ale Americii anilor 1970, mișcarea consumeristă<sup>7</sup> a devenit deosebit de prezentă în societate, în principal ca urmare eforturilor avocatului Ralph Nader<sup>8</sup> și a procesului acestuia împotriva producătorului de automobile General Motors, prin care a criticat modul de construcție a autovehiculelor și le-a reclamat ca fiind periculoase pentru consumatori.

În anii 1980, mișcarea consumeristă din Europa occidentală a creat primele organisme de protecție a consumatorilor, care aveau rolul de a urmări respectarea de către profesioniști a primelor reglementări legale în materie.<sup>9</sup>

Mișcarea consumeristă a creat dreptul consumației cu scopul principal de a crește conștientizarea consumatorilor față de practicile comerciale considerate dăunătoare pentru aceștia, față de caracteristicile bunurilor și serviciilor și efectelor pe care acestea le au asupra consumatorului și patrimoniului său. În plus, dreptul consumației, prin conturarea principiilor specifice și a drepturilor consumatorului va crea cadrul juridic complet de protecție, în fața instanțelor de judecată.

---

files/Marcuse,%20H%20-%20One-Dimensional%20Man,%202nd%20edn.%20(Routledge,%202002).pdf.

<sup>5</sup> O lucrare de bază a acestei ideologii o constituie cea a autoarei canadiene Naomi Klein, *No Logo: Taking Aim at the Brnd Bullies*, Knopf Canada, 1999.

<sup>6</sup> Anca Nicoleta Gheorghe, Camelia Spasici, Dana Simona Arjoca, *op.cit.*, p. 11.

<sup>7</sup> Noțiunile de „mișcare consumeristă” și „consumerism” sunt utilizate în literatura filosofică, economică și juridică ca termeni echivalenți deși prin „consumerism” se înțelege și o ideologie care încurajează achiziția de bunuri și servicii în cantități tot mai mari.

<sup>8</sup> Avocat și activist politic american, recunoscut pentru implicarea sa în cauzele care urmăreau protecția consumatorilor.

<sup>9</sup> Juanita Goicovici, *Dreptul consumației*, Cluj-Napoca, Editura Sfera juridică, 2006, p. 7.

Remarcăm prima variantă a Codului consumației intrată în vigoare în Franța în anul 1993<sup>10</sup>, într-o perioadă în care Uniunea Europeană era preocupată de adoptarea unui set de măsuri complexe de protecție a consumatorilor<sup>11</sup>, urmărind creșterea calității vieții cetățenilor europeni și evitarea unor produse alimentare neconforme, care ar cauza adevărate catastrofe sanitare.

În România, preocuparea pentru ocrotirea intereselor consumatorilor a apărut cu întârziere, la începutul anilor 1990, din cauza regimului politic comunist, care, anterior anului 1989, nu a permis dezvoltarea unei economii de consum. Odată cu trecerea la regimul democratic, inclusiv legiuitorul român a simțit nevoia de protecție a cetățenilor față de avalanșa de bunuri și servicii de la începutul anilor 1990, prin emiterea Ordonanței de Guvern nr. 21/1992 privind protecția consumatorilor. Actul normativ a însoțit OG nr. 18/1992 privind încetarea activității Comisiei Naționale pentru Standarde, Metrologie și Calitate și preluarea atribuțiilor acesteia de către Oficiul pentru Protecția Consumatorilor, instituție înființată prin HG nr. 482/1992, „ca organ de specialitate al administrației publice centrale, în subordinea Guvernului, ce acționează pentru realizarea strategiei, politicii și obiectivelor guvernamentale în domeniul protecției vieții, sănătății și securității cumpărătorilor, precum și a intereselor legitime ale acestora”<sup>12</sup>. Ulterior, activitatea Oficiului a fost preluată de Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorilor, înființată ca urmare a reorganizării acestuia, prin HG 166/2001 privind organizarea și funcționarea Autorității Naționale pentru Protecția Consumatorilor.

## II. Definiția dreptului consumației

Am arătat anterior că dreptul consumației a apărut și s-a dezvoltat ca un drept de reacție față de forța agresivă a producătorilor și comercianților. Trebuie avut în vedere că în toate raporturile juridice dintre profesioniști și consumatori, elementul caracteristic este poziția de superioritate a profesionistului față de consumatorii nespecializați<sup>13</sup>, cel puțin din punct de vedere informațional.

Recuperarea decalajului informațional și economic și căutarea unui echilibru juridic este principalul scop al dreptului consumației, care are în vedere, de asemenea, posibilitatea consumatorilor de a se adresa instanțelor de judecată în cazul în care drepturilor acestora au fost încălcate.

---

<sup>10</sup> Jean Clais-Auloy, Franck Steinetz, *Droit de la consommation*, 5e edition, Dalloz, Paris, 2000, p. 2, citat în Juanita Goicovici, *op. cit.*, p. 7.

<sup>11</sup> În acest sens, a fost adoptată *Directiva 85/374 CEE privind răspunderea pentru produsele defectuoase*.

<sup>12</sup> Conform art. 1 alin. 1 din HG nr. 482/1992 *privind organizarea și funcționarea Oficiului pentru Protecția Consumatorilor*.

<sup>13</sup> Anca Nicoleta Gheorghe, Camelia Spasici, Dana Simona Arjoca, *op.cit.*, pp. 11-12.

Astfel, putem defini dreptul consumației ca fiind *un ansamblu de norme care privesc protecția consumatorului*<sup>14</sup>. O definiție mai elaborată este cuprinsă în doctrina franceză și se referă la dreptul consumației ca fiind „ansamblul de reguli aplicabile raporturilor dintre întreprinderea, producția sau distribuția de bunuri și servicii, pe de-o parte, și consumator, pe de altă parte”<sup>15</sup>.

Elementele definiției surprind, pe de-o parte, totalitatea normelor juridice care reglementează drepturile și obligațiile consumatorilor, iar, pe de altă parte, principalii participanți la raporturile de dreptul consumației, respectiv consumatorul și profesionistul.

Consumatorul este definit de legislația națională<sup>16</sup> ca fiind „orice persoană fizică sau grup de persoane fizice constituite în asociații, care acționează în scopuri din afara activității sale comerciale, industriale sau de producție, artizanale ori liberale”. De asemenea, au fost autori care au definit consumatorul ca fiind „persoana fizică sau grupul de persoane fizice constituite în asociații care cumpără, dobândește, utilizează ori consumă produse sau servicii în afara activității sale profesionale”<sup>17</sup>. Această definiție o apreciem mai completă odată ce, în cadrul acesteia, sunt explicate mai bine „acțiunile” realizate de consumator pentru a intra în raporturile juridice care se bucură de protecția specifică.

Calitatea de *consumator* le este recunoscută așadar doar persoanelor fizice sau asociațiilor de persoane fizice<sup>18</sup> și doar în cazul în care acestea acționează într-un scop propriu care este în afara unei activități profesionale. Legiuitorul exclude calitatea de consumator pentru acele persoane care urmăresc un scop comercial, deoarece practicarea unor astfel de activități specifice ar exclude prezumția de lipsă de informare și subordonare economică de care beneficiază consumatorul.

Consumatorul este recunoscut ca un *profan*<sup>19</sup> al acestor raporturi juridice, deoarece capacitatea sa informațională este redusă în raport de cea a agentului economic care produce sau distribuie cu regularitate bunurile sau serviciile achiziționate de consumator și astfel, are cunoștințe vaste cu privire la acestea, putând să aprecieze cu ușurință efectele pe care acestea le pot crea.

*Profesionistul* este denumit și *operator economic*, respectiv „persoana fizică sau juridică, autorizată, care în cadrul activității sale profesionale fabrică, importă,

<sup>14</sup> Definiție elaborată și în doctrina națională. A se vedea, în acest sens, *Ibidem*, p. 12.

<sup>15</sup> Nicole L'Heureux, *Droit de la consommation*, Yvon Blais, Quebec, 2000, p. 2, citat în Anca Nicoleta Gheorghe, Camelia Spasici, Dana Simona Arjoca, *op. cit.*, p. 12.

<sup>16</sup> Pct. 13 al Anexei la *Legea nr. 296/2004 privind Codul consumului*.

<sup>17</sup> Juanita Goicovici, *op. cit.*, p. 18.

<sup>18</sup> Apreciem că deși definiția nu distinge, asociațiile de persoane fizice trebuie să aibă ca scop protecția consumatorilor, ori trebuie să fie constituite doar din consumatori ai anumitor bunuri sau servicii.

<sup>19</sup> Anca Nicoleta Gheorghe, Camelia Spasici, Dana Simona Arjoca, *op. cit.*, p. 63.

depozitează, transportă sau comercializează produse ori părți din acestea sau prestează servicii”<sup>20</sup>.

Așadar, profesionistul este acel participant la raportul juridic de dreptul consumației care are puterea economică și informațională de a-i impune anumite condiții contractuale consumatorului, context în care pot apărea abuzuri. Tocmai această tendință caută să o corecteze dreptul consumației, în aplicarea principiului de drept civil potrivit căruia părțile raporturilor juridice civile trebuie să se găsească pe poziții de egalitate juridică.

Suplimentar față de consumator și profesionist, apreciem că trebuie recunoscută calitatea de participant la raporturile de dreptul consumației și Statului român, în principal prin Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorului, instituție creată cu scopul de a urmări respectarea de către agenții economici a legislației consumului, iar, în subsidiar, prin intermediul legislativului și al instanțelor de judecată.

Necesitatea creării unei ramuri de drept specializată în studiul relațiilor dintre consumatori și agenții economici rezultă din poziția economică și juridică distinctă a celor doi participanți principali. Dacă agentul economic este profesionist în materie și cunoaște toate elementele în legătură cu bunul sau serviciul pe care îl comercializează, consumatorul nu se bucură de aceeași posibilitate și astfel se creează o inegalitate fundamentală a cărei victimă este consumatorul și care nu poate fi corectată decât prin intervenția puterii statale.

### **III. Rolul dreptului consumației în sistemul de drept european și național**

O primă întrebare la care trebuie să răspundem este: Cărei ramuri principale de drept îi aparține dreptul consumației?

Am arătat anterior că unicul protejat al legislației consumului este consumatorul, respectiv doar persoana fizică. Se apreciază că această limitare a protecției are în vedere „vocația dreptului consumației de drept al ocrotirii demnității umane prin echilibrarea poziției părții slabe”<sup>21</sup>. Așadar, orice persoană fizică are dreptul de a achiziționa și utiliza produse și servicii care să nu îl prejudicieze material sau moral și pe care să le poată alege în deplină cunoștință de cauză. Orice abuz al profesionistului sau efect negativ al bunurilor și serviciilor față de consumator afectează personalitatea sa.

<sup>20</sup> Conform pct. 1 al Anexei la *Legea nr. 296/2004 privind Codul consumului*.

<sup>21</sup> Juanita Goicovici, *op. cit.*, p. 18.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului<sup>22</sup> recunoaște printr-o serie de articole<sup>23</sup> necesitatea protecției demnității umane, în toate formele sale, ca esență a existenței persoanei în societatea modernă. Dintre toate acestea, ocrotirea demnității umane în cadrul raporturilor contractuale se face în baza prevederilor privind dreptul la viață privată<sup>24</sup>, apreciindu-se că efectele negative ale bunurilor sau serviciilor contractate de consumator se resfrâng asupra posibilității persoanei fizice de a-și trăi viața privată și de familie în limitele decente recunoscute de mecanismele internaționale de protecție a drepturilor omului. Abuzurile agentului economic sau efectele negative contractuale ale actului juridic asumat de consumator sunt recunoscute ca semnificând „umilințe morale” suportate de consumator, afectându-i integritatea psihică dar și creând potențiale importante prejudicii patrimoniale.

De asemenea, dreptul consumației cuprinde elemente specifice ramurii de drept public, deoarece în cadrul acestor raporturi regăsim Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorilor, instituție creată special cu scopul ocrotirii consumatorilor și care joacă un rol important în această materie, putând sancționa contravențional operatorii economici care încalcă prevederile legale în materie, precum și să sesizeze instanțele naționale în vederea obligării operatorilor economici la modificarea tuturor contractelor în derulare cu consumatorii.<sup>25</sup>

Cu toate acestea, specificitatea dreptului consumației îl încadrează în ramura de drept privat, în relație cu dreptul civil.

Raporturile juridice dezvoltate în materia consumului se caracterizează prin izvorul lor contractual. Astfel, potrivit art. 1 din Legea nr. 296/2004 privind Codul consumului, obiectul prevederilor legale este „reglementarea raporturilor juridice create între operatorii economici și consumatori, cu privire la achiziționarea de produse și servicii, inclusiv a serviciilor financiare”, recunoscând factura contractuală a relației operator economic-consumator. De asemenea, Legea nr. 193/2000 privind clauzele abuzive din contractele încheiate între comercianți și consumatori prevede că „orice contract încheiat între comercianți și consumatori pentru vânzarea de bunuri sau prestarea de servicii va cuprinde clauze contractuale clare, fără echivoc, pentru înțelegerea cărora nu sunt necesare cunoștințe de specialitate”<sup>26</sup>.

---

<sup>22</sup> *Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale*, elaborată de Consiliul Europei a fost semnată pe 4 noiembrie 1950 la Roma și a intrat în vigoare pe 3 septembrie 1953, fiind ratificată de statele membre ale Consiliului Europei. România a ratificat Convenția Europeană a Drepturilor Omului la data de 20 iunie 1994.

<sup>23</sup> Art. 2 privind dreptul la viață, Art. 3 privind interzicerea torturii, Art. 4 privind interzicerea sclaviei și a muncii forțate, Art. 5 privind dreptul la libertate și siguranță, Art. 8 privind dreptul la respectarea vieții private și de familie.

<sup>24</sup> *Constituția României* recunoaște prin art. 26 dreptul la viață intimă, familială și privată.

<sup>25</sup> Posibilitate recunoscută de prevederile art. 11-13 din *Legea nr. 193/2000* privind clauzele abuzive din contractele încheiate între comercianți și consumatori.

<sup>26</sup> Art. 1 din *Legea nr. 193/2000 privind clauzele abuzive din contractele încheiate între comercianți și consumatori*.

Raporturile juridice de dreptul consumului prezintă astfel o anumită rigoare dată de împrejurarea semnării unui contract pentru achiziționarea sau utilizarea bunurilor sau serviciilor. Originea contractuală a drepturilor consumatorilor facilitează încadrarea dreptului consumației în ramura dreptului privat, respectiv dreptul civil.

Mai mult, contractele astfel încheiate se referă la bunuri sau servicii oferite de profesionist în cadrul activității comerciale a acestora. Această caracteristică i-a determinat pe unii autori să afirme că „dreptul protecției consumatorului este greu de introdus în categoriile clasice fiind mai degrabă o prelungire a dreptului comercial”<sup>27</sup>. Prin urmare, este general recunoscută apropierea dreptului consumației de prevederile de drept comercial<sup>28</sup> și prin urmare, incluziunea acestuia în dreptul civil.

Poate cel mai important aspect care întărește ideea că dreptul consumației este inclus în ramura de drept privat este acela că potrivit legislației specifice, prevederile acesteia „se completează cu prevederile Codului civil”<sup>29</sup>, astfel că trebuie recunoscut că dreptul civil constituie dreptul comun în materie.

În concluzie, împărtășim opinia dezvoltată în doctrină<sup>30</sup>, conform căreia dreptul consumației are un caracter pluridisciplinar. Apreciem însă că încadrarea sa se poate face în mod corect în ramura de drept privat, fiindcă specificul său este inclus în prevederile de drept civil, în special în cele de dreptul contractelor. Cu toate acestea, acesta cuprinde multiple elemente de drept administrativ, împrumutând în special sancțiuni din această materie, așa cum am amintit anterior despre posibilitatea aplicării de către Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorilor a sancțiunilor contravenționale.

Din punct de vedere al scopului dreptului consumației, acesta se înscrie într-un demers generalizat la nivel european de instituire a unui sistem complex de protecție a consumatorilor, într-o perioadă în care spațiul digital și contractele la distanță se dezvoltă într-un ritm deosebit de alert. Conștientizarea necesității redobândirii echilibrului juridic contractual, inclusiv în perioada pre-contractuală constituie un element important în dezvoltarea unei legislații moderne care protejează persoana fizică, precum și în buna funcționare a pieței interne europene.<sup>31</sup>

---

<sup>27</sup> Juanita Goicovici, *op. cit.*, p. 10, citată în Anca Nicoleta Gheorghe, Camelia Spasici, Dana Simona Arjoca, *op. cit.*, p. 13.

<sup>28</sup> Chiar dacă odată cu intrarea în vigoare a *Codului civil* în anul 2011, noțiunea general utilizată de „drept comercial” s-a căutat a fi înlăturată, acesta fiind inclus în dreptul civil, cei mai mulți autori recunosc în continuare separația dreptului comercial de dreptul civil clasic, folosind această denumire și în lucrările publicate ulterior. A se vedea, în acest sens, Stanciu D. Cărpenu, *Tratat de drept comercial român*, ed. a IV-a, actualizată, București, Universul Juridic, 2014.

<sup>29</sup> Potrivit art. 64 din *OG nr. 21/1992* privind protecția consumatorilor.

<sup>30</sup> A se vedea Anca Nicoleta Gheorghe, Camelia Spasici, Dana Simona Arjoca, *op. cit.*, p. 13.

<sup>31</sup> Astfel cum rezultă din scopul *Directivei 2011/83/UE* a Parlamentului European și a Consiliului privind drepturile consumatorilor, de modificare a *Directivei 93/13/CEE* a Consiliului și a *Directivei 1999/44/CE* a Parlamentului European și a Consiliului și de abrogare a *Directivei 85/577/CEE* a Consiliului și a *Directivei 97/7/CE* a Parlamentului European și a Consiliului.

## **THE APPLICATION OF THE RIGHT OF CONSUMPTION AND HIS ROLE IN THE RIGHT SYSTEM EUROPEAN AND NATIONAL**

*(Abstract)*

The consumerist movement has developed the consumer law with the primary aim of raising consumers' awareness of the commercial practices considered harmful to them, the characteristics of the goods and services and the effects that they have on the consumer and his wealth. In addition, the right of consumption, by defining specific principles and consumer rights, will create the full legal protection framework before the courts. Recovering the informational and economic gap and seeking a legal balance is the primary purpose of consumer law, that also envisages the possibility for consumers to appeal to the courts if their rights have been violated. The purpose of consumer law is part of a generalized approach at European level to establish a comprehensive system of consumer protection, at a time when digital space and distance signed contracts are developing at a particular alertpace. Awareness of the need to recover the contractual legal balance, including in the pre-contractual period, is an important element in the development of modern legislation protecting the individual as well as in the smooth functioning of the European internal market.

*Keywords:* consumer, consumerism, consumer law, consumer economy, professionals.